

DOI: 10.4274/atfm.41736

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 2018;71(3):217-223

Annelerin Bebeklerini Anne Sütünden Ayırırken Kullandıkları Geleneksel Yöntemlerin Belirlenmesi*

Determination of Traditional Methods Used by Mothers to Wean Their Infants from Breast-Feeding

© Hacer Gök Uğur, © Ayşe Şahin, © Dilek Aydın, © Esra Kabaş

Ordu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Ordu, Türkiye

Öz

Amaç: Bu çalışma annelerin bebeklerini anne sütünden ayırırken kullandıkları geleneksel yöntemleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Çalışma tanımlayıcı olarak 25 Temmuz-25 Ağustos 2017 tarihleri arasında Ordu ilinde bir eğitim ve araştırma hastanesinin çocuk polikliniğine başvuran anneler üzerinde yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini belirtilen tarihlerde çocuk polikliniğine başvuran ve 2-5 yaş arasında çocuğu olan anneler (n=362), örnekleme ise araştırma kriterlerine uyan anneler (n=271) oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan "Anket Formu" kullanılmıştır. Etik açıdan Ordu İli Kamu Hastaneler Birliği'nden yazılı izin ve araştırmaya katılan annelerden sözel onam alınmıştır. Veriler SPSS 20.0 paket programında tanımlayıcı istatistikler, ki-kare testi ve t-testi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Bulgular: Araştırma kapsamındaki annelerin bebeğini anne sütünden ayırma ay ortalaması 15,96±9,34 olup, %25,1'i bebeği anne sütünden ayırırken zorlandığını ve %25,5 geleneksel yöntem kullandığını ifade etmiştir. Geleneksel yöntem kullanan annelerin %48'i memeye salça sürdüğünü, %28,4'ü biber sürdüğünü, %25,1'i bebeğe biberonla ek besin verdiğini, %20,7'si yalancı meme verdiğini, %14'ü bebeği başka yere gönderdiğini, %11,1'i memeyi siyah bant ile bantladığını ve %10'u memeye kara sürdüğünü belirtmiştir. Geleneksel yöntem kullanan annelerin %55,1'i yöntemi aile üyelerinden öğrendiğini, %85,5'i kullanılan yöntemin işe yaradığını düşündüğünü, %69,6'sı kullanılan yöntemle çocuğun ağlayarak tepki verdiğini ve %63,8'i yöntemi uygularken zorlandığını ifade etmiştir.

Sonuç: Araştırmada annelerin bir kısmının bebeğini anne sütünden ayırırken geleneksel yöntem kullandığı ve geleneksel yöntem kullanan annelerin çoğu kullanılan yöntemle bebeğin ağlayarak tepki verdiğini ifade etmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda; hemşireler tarafından emziren annelere bebeğin anne sütünden ayrılma süreciyle ilgili eğitim ve danışmanlık yapılması önerilir.

Anahtar Kelimeler: Anne Sütü, Sütten Kesme, Geleneksel Yöntem, Hemşirelik

Abstract

Objectives: This research was carried out to determine the traditional methods used by mothers to wean infants from breastfeeding.

Materials and Methods: Descriptive type of planned study was conducted on mothers who referred to the pediatric polyclinic of a training and research hospital in the province of Ordu between 25 July and 25 August 2017. The universe of research mothers with children between 2-5 years of age (n=362) who applied to the pediatric outpatient clinic, the sample consisted of the mothers who met the research criteria (n=271). "Questionnaire Form" was used as data collection tool. Before starting the study, written permission from Ordu province Public Hospitals Union and verbal consent from mothers who participated in the study were taken. The data were assessed by using descriptive statistics, chi-square test and t-test.

Results: It was found that the average time it took the mothers in the study to wean their infants was 15.96±9.34 month, 25.1% had difficulties while weaning their infants and 25.5% used traditional methods. Of the mothers who used traditional methods, it was found that 48% put tomato paste on their nipples, 28.4% put pepper, 25.4% gave nutritional supplement with feeding bottle, 20.7% gave pacifier, 14% sent the infant to

*Bu çalışma 1. Uluslararası 4. Ulusal Kültürlerarası Hemşirelik Kongresi'nde 21-24 Ekim 2017'de Şanlıurfa'da sözel bildiri olarak sunulmuştur.

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Dr. Hacer Gök Uğur,
Ordu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Ordu, Türkiye
Tel.: +90 452 226 52 00/6432 E-posta: hacerc32@gmail.com ORCID ID: orcid.org/orcid.org/0000-0002-0371-0556

Geliş Tarihi/Received: 18.07.2018 Kabul Tarihi/Accepted: 13.12.2018

©Telif Hakkı 2018 Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi
Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, Galenos Yayınevi tarafından yayınlanmıştır.
Yayınlanan tüm içerik CC BY-NC-ND lisansı altındadır.

another place, 11.1% taped the nipple with a black tape and 10% applied black on the nipple. Of the mothers who used traditional method, 55.1% stated that they learned the method from family members, 85.5% stated that the method used worked, 69.6% stated that the infant reacted to the method by crying and 68.3% stated that they had difficulty in applying the method.

Conclusion: Within the context of the study, some of the mothers stated that they used traditional methods to wean the infant and most of the mothers stated that their infants reacted to the method used by crying. According to these results, it is recommended that breast-feeding mothers are given training and counseling about weaning by nurses.

Key Words: Breast Milk, Weaning, Traditional Method, Nursing

Giriş

Annelerin bebeklerini emzirmeleri, bebeklerin gelişimi ve sağlığın devamı açısından son derece önemlidir (1). Dünya Sağlık Örgütü ve UNİCEF tarafından yenidoğanlara ilk 6 ay sadece anne sütü verilmesi, yedinci ay itibari ile ek besinlere başlanması ve 2 yaşına kadar ek besinlerle birlikte bebeğin emzirilmesi önerilmektedir (2). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları 2013 yılı verilerine göre, ülkemizdeki bebeklerin ilk ay %57,9'unun anne sütü ile beslendiği, iki ve üç ay arasında bu oranın %35,4'e düştüğü ve %33,1'inin 2 yaşına kadar emzirildiği ve ortalama emzirme süresinin 16,7 ay olduğu belirtilmektedir (3). Emzirme dönemi, anne ile bebek arasındaki sevgi bağının kurulduğu ve gelişip güçlendiği özel bir bölümdür (4). Dolayısıyla bu dönemin sonlandırılması hem anne hem de bebek için oldukça zordur (5). Dünya Sağlık Örgütü sütün kesmeyi, emzirmenin kademeli olarak bırakılması ve anne sütü dışındaki katı ve sıvı gıdaları içeren tamamlayıcı beslenmeye geçilmesi olarak tanımlamaktadır (6). Günümüzde bebekleri sütün kesmede azaltarak sütün kesme ve bir anda sütün kesme yöntemleri kullanılmaktadır. Bir anda sütün kesme anne memesinin tadını ya da görüntüsünü değiştirmek amacıyla yapılan uygulamaları ve bebeği anneden ayırarak başka bir yere göndermeyi içermektedir (5,7-9). Çocuğun sütün kesilmesi yavaş yavaş yapılmalı ve çocuk birden anneden ayrılmamalıdır (9). Sütün kesmede; önce gündüz emzirmelerinin, arkasından da gece beslenmelerinin kaldırılarak emzirmenin sonlandırılması önerilmektedir. Anne bu süreçte çocuğundan ilgiyi eksik etmemeli ve çocuğun meme ayrılığı ile anne ayrılığını aynı anda yaşamaması için çocuktan ayrı kalmamalıdır (10). Bebeğin zevk alarak emdiği memenin tadının değişmesi için uygulanan yöntemler ve bebeğin aniden anneden ayrılması, anne ile bebek arasındaki güven bağını sarsarak çocukta olumsuz psikolojik etkiler oluşturabilmektedir (5,9,11-13).

Sütün kesmede bazı annelerin sorun yaşadığı, özellikle bebeğini 2 yaşına kadar emziren annelerin daha çok zorlandığı ve geleneksel yöntemlere başvurduğu belirtilmektedir (11). Toplumlar arasında sütün kesmede uygulanan geleneksel yöntemler farklılık gösterse de genellikle sütün kesme kararını anneler almakta ve bu kararı annenin çocuğunun sağlığını algılaması ve kültürel inançları etkilemektedir (11,14,15). Bu inanç ve uygulamaların bir kısmı mantıklı ya da mantık dışı,

amaç ve sonuçları yönünden sağlığa yararlı ya da zedeleyici tutumlar olabilmektedir. Çocuk sağlığını etkileyen geleneksel uygulamaların bilinmesi, bunlardan zararlı olanların ortaya çıkarılması ve yok edilmeye çalışılması, sürdürülmesinde sakınca olmayanların ise kültürel özellikler ile geleneklere sahip çıkılarak korunması önemlidir (16). Sütün kesmede kullanılan geleneksel yöntemlerin bilinmesi, hemşireler tarafından annelere ve ailelere verilecek eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin planlanması, etkinliğinin sağlanması, anne ve bebek sağlığına yönelik olumsuz etkilerinin değerlendirilmesi açısından yol göstericidir (1,17). Annelerin emzirmeye karar vermelerinde ve sürdürmelerinde anahtar kişi olan hemşirelerin emzirmeyi destekleme konusundaki görev ve sorumlulukları doğum öncesi dönemden başlayarak bebeğin emzirmeden kesileceği döneme kadar devam etmelidir (1). Hemşireler anne sütünün başlatılması, sürdürülmesi ve sonlandırılmasında ebeveynlerin tutum ve uygulamalarını etkilemede önemli bir role sahiptirler. Özellikle hemşireler tarafından sağlanan danışmanlık hizmetleri annelerin sütün kesme için uygun yaklaşıma yönlendirmeleri açısından önemlidir (18). Yapılan bu eğitimler annelerin emzirme süresi, zamanı ve sütün kesme yöntemleri konusunda uygun kararlar alabilmesini sağlamaktadır (11). Hemşirelerin annelerin bebeklerini anne sütünden ayırırken kullandıkları geleneksel yöntemleri belirlemesi, çocuk ruh sağlığı açısından önemlidir. Bu çalışma annelerin bebeklerini anne sütünden ayırırken kullandıkları geleneksel yöntemleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma Soruları

1. Anneler bebeklerini anne sütünden ayırırken geleneksel yöntem kullanıyorlar mı?
2. Annelerin sosyo-demografik özellikleri geleneksel yöntem kullanmalarını etkiler mi?

Gereç ve Yöntem

Çalışma tanımlayıcı olarak 25 Temmuz-25 Ağustos 2017 tarihleri arasında Ordu ilinde bir eğitim ve araştırma hastanesinin çocuk polikliniğine başvuran anneler üzerinde yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini belirtilen tarihlerde çocuk polikliniğine başvuran ve 2-5 yaş arasında çocuğu olan anneler (n=362), örnekleme ise araştırma kriterlerine uyan anneler (n=271) oluşturmuştur. Örneklemin evreni temsil etme oranı %74,86'dır.

Araştırmaya alınma kriterleri;

- 2-5 yaş arasında çocuğu olan,
- İletişim ve iş birliğine açık olan ve
- Araştırmaya katılmaya gönüllü olan anneler çalışmaya dahil edilmiştir.

Araştırmada dışlama kriterleri;

- 2-5 yaş arasında çocuğu olan ve halen emziren anneler örnekleme alınmamıştır.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından çocukların en az 2 yaşına kadar emzirilmesi önerildiği için çocuklarda 2 yaş sınır olarak alınmıştır (2). Araştırma etik açıdan Helsinki Bildirgesine uygun olarak planlanmış gerekli yazılı izinler ve annelerden sözel onamlar alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda (1,7,11) hazırlanan "Anket Formu" kullanılmıştır. Bu form 19 sorudan oluşmakta ve annelerin sosyo-demografik özelliklerini, emzirmeyle ilgili özelliklerini ve kullanılan geleneksel yöntemlerle ilgili özellikleri içermektedir. Formun birinci bölümünde annelerin sosyo-demografik özelliklerini belirleyen; yaş, eğitim durumu, aile yapısı, gelir düzeyi, en uzun yaşanan yer, çalışma durumu, çocuk sayısı ve doğum şekli olmak üzere 8 soru yer almıştır. İkinci bölümde emzirmeyle ilgili özellikleri içeren; ilk emzirme zamanı, bebeğin iki yaşına kadar emzirme durumu ve bebeği iki yaşına kadar emzirenlerin anne sütünden ayırırken zorlanma durumlarını belirleyen 3 soru yer almıştır. Üçüncü bölümde; annelerin bebeklerini anne sütünden ayırırken kullandıkları geleneksel yöntemler, yöntemi kullanırken zorlanma durumu, yöntemin kimden öğrendiği, yöntemin işe yarama durumu, kullanılan yöntemle bebeğin tepkisi, kullanılan yöntemin başkalarına önerilme durumu ve annelerin çevresinde geleneksel yöntem kullanılma durumlarını içeren 7 soru yer almaktadır. Dördüncü bölümde ise; annelerin ve çevresindekilerin bebeğini anne sütünden ayırırken kullandıkları geleneksel yöntemler yer almıştır.

Verilerin Toplanması

Veriler araştırmacılar tarafından haftada 3 gün (Pazartesi, Çarşamba ve Cuma), çocuk polikliniklerine başvuran annelerden yüz yüze görüşme tekniği ile toplanmıştır.

İstatistiksel Analiz

Çalışmanın verileri SPSS 20.0 paket programında tanımlayıcı istatistikler (sayı, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma), ki-kare ve t-testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırmada anlamlılık düzeyi 0,05 olarak alınmıştır.

Bulgular

Araştırma kapsamındaki annelerin yaş ortalaması $30,27 \pm 5,57$ (minimum: 19; maksimum: 45) olup, %49,4'ünün ilköğretim mezunu, %72,3'ünün çekirdek aile yapısında, %81,2'sinin gelir düzeyinin orta seviyede, %43,2'sinin en uzun süre il merkezinde yaşadığı ve %82,7'sinin herhangi bir işte çalışmadığı bulunmuştur. Annelerin ortalama $1,99 \pm 0,94$ (minimum: 1,00; maksimum: 6) çocuğa sahip olduğu ve %59'unun doğum şeklinin sezaryen olduğu belirlenmiştir (Tablo 1).

Araştırmada annelerin %55'inin bebeğini doğumdan sonra ilk yarım saat içinde emzirdiği, %41,3'ünün iki yaşına kadar emzirdiği ve iki yaşına kadar bebeğini emziren annelerin %60,7'sinin bebeğini anne sütünden ayırırken zorlandığı belirlenmiştir (Tablo 2).

Araştırma kapsamındaki annelerin %25,5'inin bebeğini anne sütünden ayırırken geleneksel yöntem kullandığı, %80,1'inin çevresinde geleneksel yöntem kullanıldığı ve geleneksel yöntem kullananların %65,2'sinin bu yöntemi başkalarına önerdiği belirlenmiştir. Geleneksel yöntem kullanan annelerin %63,8'inin yöntemi uygularken zorlandığı, %55,1'inin yöntemi aile üyelerinden öğrendiği ve %85,5'inin kullandığı yöntemin

Tablo 1: Annelerin tanıtıcı özelliklerinin dağılımı

Tanıtıcı özellikler	n	%
Yaş ortalaması	30,27±5,57 (minimum: 19; maksimum: 45)	
Eğitim durumu	Okur-yazar değil	5, 1,8
	Okur-yazar	6, 2,2
	İlköğretim	134, 49,4
	Lise	81, 29,9
	Ön lisans	24, 8,9
	Lisans ve üstü	21, 7,7
Aile yapısı	Çekirdek aile	196, 72,3
	Geniş aile	74, 27,3
Gelir düzeyi	Parçalanmış aile	1, 0,4
	Gelir giderden az	34, 12,5
	Gelir gidere denk	220, 81,2
En uzun süre yaşanan yer	Gelir giderden fazla	17, 6,3
	Köy	103, 38,0
	İlçe	51, 18,8
Çalışma durumu	İl merkezi	117, 43,2
	Evet	47, 17,3
Çocuk sayısı	Hayır	224, 82,7
	1,99±0,94 (minimum: 1,00; maksimum: 6)	
Doğum şekli	Normal	111, 41,0
	Sezaryen	160, 59,0

işe yaradığını düşündüğü tespit edilmiştir. Geleneksel yöntem kullanan annelerin %69,6'sı kullanılan yöntemlere bebeğin ağlayarak tepki verdiğini belirtmiştir (Tablo 3).

Araştırmada annelerin %48'i memeye salça sürme, %28,4'ü memeye biber sürme, %25,1'i bebeğe biberonla ek besin verme, %20,7'si bebeğe yalancı meme verme, %14'ü bebeği başka bir yere gönderme, %11,1'i memeyi siyah bant ile bantlama ve %10'u memeye kara sürme gibi yöntemlerin kullanıldığını belirtmiştir (Tablo 4).

Tablo 2: Annelerin emzirme ile ilgili özelliklerinin dağılımı

Emzirme özellikleri	n	%	
İlk emzirme zamanı	İlk yarım saat	149	55,0
	İlk bir saat	83	30,6
	İlk bir gün	22	8,1
	İlk bir günden sonra	17	6,3
Bebeğin iki yaşına kadar emzirilme durumu	Evet	112	41,3
	Hayır	159	58,7
Bebeği iki yaşına kadar emzirenlerin anne sütünden ayırırken zorlanma durumu (n=112)	Evet	68	60,7
	Hayır	44	39,3

Tablo 3: Annelerin bebeklerini anne sütünden ayırırken kullandıkları geleneksel yöntemlerle ilgili özelliklerin dağılımı

	n	%	
Geleneksel yöntem kullanma	Evet	69	25,5
	Hayır	202	74,5
Kullanırken zorlanma	Evet	44	63,8
	Hayır	25	36,2
Yöntemin kimden öğrenildiği	Aile üyelerinden	38	55,1
	Akrabalardan	15	21,7
	Arkadaşımdan	6	8,7
	İnternette	2	2,9
	Kitap-dergi-gazete	2	2,9
	Diğer	6	8,7
Yöntemin işe yarama durumu	Evet	59	85,5
	Hayır	6	8,7
	Kısmen	4	5,8
Yönteme bebeğin tepkisi	Korktu	9	13,0
	Ağladı	48	69,6
	İçine kapandı	3	4,3
	Diğer	9	13,0
Yöntemin başkalarına önerilme durumu	Evet	45	65,2
	Hayır	24	34,8
Annelerin çevresinde geleneksel yöntem kullanılma durumu	Evet	217	80,1
	Hayır	54	19,9

Araştırmada annelerin yaşı, çocuk sayısı, eğitim durumu, aile yapısı, yaşadığı yer ve gelir düzeyi ile bebeği anne sütünden ayırırken geleneksel yöntem kullanma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur ($p>0,05$). Annelerin çalışma durumu ile bebeği anne sütünden ayırırken geleneksel yöntem kullanma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$) (Tablo 5).

Tartışma

Annelerin bebeklerini anne sütünden ayırırken kullandıkları geleneksel yöntemleri belirlemek amacıyla yapılan çalışmanın bulguları bu bölümde tartışılmıştır. Araştırmada annelerin %25,5'inin bebeğini anne sütünden ayırırken geleneksel yöntem kullandığı ve %80,1'inin çevresinde geleneksel yöntem kullanıldığı belirlenmiştir. Abu Hamad ve Sammour (11) tarafından Gazze'de yapılan çalışmada annelerin %65,3'ünün bebeğini anne sütünden ayırırken geleneksel yöntem kullandığı bulunmuştur. Radwan (19) tarafından Birleşik Arap Emirlikleri'nde yapılan çalışmada annelerin %25'inin bebeğini anne sütünden ayırırken geleneksel yöntem kullandığı belirlenmiştir. Gürarslan Baş ve ark. (12) tarafından Doğu Anadolu Bölgesinde yapılan çalışmada annelerin %56,5'inin bebeğini anne sütünden ayırırken geleneksel yöntem kullandığı tespit edilmiştir. Dinç ve ark. (1) tarafından Çanakkale'nin Ezine ilçesinde yapılan çalışmada annelerin

Tablo 4: Annelerin ve çevresindekilerin kullandıkları geleneksel yöntemlerin dağılımı

Kullanılan geleneksel yöntemler*	n	%
Memeye salça sürmek	130	48,0
Memeye biber sürmek	77	28,4
Biberonla ek besin vermek	68	25,1
Yalancı meme vermek	56	20,7
Bebeği başka yere göndermek	38	14,0
Memeyi siyah bant ile bantlamak	30	11,1
Memeye kara sürmek	27	10,0
Memeye bal/tuz sürmek	19	7,0
Memeye saç koymak	18	6,6
Memeye ruj sürmek	12	4,4
Memeye diş macunu sürmek	9	3,3
Memeye limon sürmek	7	2,6
Memeye vazelin sürmek	6	2,2
Memeye sabır taşı sürmek	6	2,2
Memeye çamur sürmek	5	1,8
Memeye sirke sürmek	4	1,5
Memeyi nane ile sarmak	2	0,7
Diğer	13	4,8

*Anneler birden fazla şık işaretlemiştir

%71,2'si bebeğini anne sütünden ayırırken farklı geleneksel yöntemlere başvurduğu belirtilmiştir. Dünya'daki ve ülkemizdeki çalışmalar incelendiğinde; annelerin bebeklerini anne sütünden ayırırken farklı oranlarda geleneksel uygulamalara başvurduğu

Tablo 5: Annelerin tanıtıcı özellikleri ile geleneksel yöntem kullanma durumlarının karşılaştırılması

Tanıtıcı özellikler	Geleneksel yöntem kullanma		Test/p			
	Evet	Hayır				
Yaş ortalaması	30,68±5,02	30,13±5,75	t=0,704 p=0,482			
Çocuk sayısı	1,97±0,98	1,9901±0,93	t=-0,145 p=0,885			
Eğitim durumu	Okur-yazar değil	n 3 % 60,0	2 40,0	X ² =10,968 p=0,052		
	Okur-yazar	n 3 % 50,0	3 50,0			
	İlköğretim	n 28 % 20,9	106 79,1			
	Lise	n 22 % 27,2	59 72,8			
	Ön lisans	n 4 % 16,7	20 83,3			
	Lisans ve üstü	n 9 % 42,9	12 57,1			
	Aile yapısı	Çekirdek aile	n 51 % 26,0		145 74,0	X ² =0,424 p=0,809
		Geniş aile	n 18 % 24,3		56 75,7	
		Parçalanmış aile	n - % -		1 100,0	
	Gelir düzeyi	Gelir giderden az	n 4 % 11,8		30 88,2	X ² =4,440 p=0,109
Gelir gidere denk		n 59 % 26,8	161 73,2			
Gelir giderden fazla		n 6 % 35,3	11 64,7			
Yaşadıkları yer	Köy	n 12 % 23,1	40 76,9	X ² =3,528 p=0,317		
	İlçe	n 9 % 17,6	42 82,4			
	İl merkezi	n 17 % 33,3	34 66,7			
Çalışma durumu	Evet	n 19 % 40,4	28 59,6	X ² =6,709 p=0,010		
	Hayır	n 50 % 22,3	174 77,7			

görülmüştür. Ülkemizdeki yapılan çalışma sonuçları ile kıyaslandığında bizim çalışmamızda annelerin bebeklerini anne sütünden ayırırken geleneksel yöntem kullanma oranlarının düşük olduğu fakat annelerin çevresindeki bireylerin geleneksel yöntem kullanma durumlarının ise yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışmamızda annelerin geleneksel yöntem kullanma oranının düşük olmasında; araştırmamızın il merkezinde yapılmış olması ve yeni neslin farkındalıklarının yüksek olması nedeniyle geleneksel yöntem yerine tıbbi yöntemlere başvurmuş olmaları ile yöresel farklılıkların etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada annelerin bebeklerini anne sütünden ayırırken kullandıkları geleneksel yöntemler incelendiğinde; bebeğe yalancı meme vermek, bebeğe biberonla ek besin vermek, memeye çamur sürmek, memeye saç koymak, memeye salça sürmek, memeye biber sürmek, memeye bal/ tuz sürmek, memeye kara sürmek, memeyi nane ile sarmak, memeye vazelin sürmek, memeye ruj sürmek, memeyi siyah bant ile bantlamak, memeye sabır taşı sürmek, memeye sirke sürmek, memeye limon sürmek, bebeği başka yere göndermek ve memeye diş macunu sürmek gibi geleneksel yöntemlerin uygulandığı belirlenmiştir. Dünya'da uygulanan geleneksel yöntemler incelendiğinde; Meksika'da çoğu kadının göğsüne kıvamlı kakao sürüp çocuğa bunun 'kaka' olduğunu söylediği ve doğal olarak "kaka" yemek istemeyen çocuğun kolaylıkla memeden uzaklaştığı, Yeni Gine'deki geleneksel toplumlarda ise memeye çamur sürerek çocuğu süttten kesmenin yaygın olduğu belirtilmektedir. Dünyadaki çoğu toplumda memeye aloe vera, acı biber, hardal, ketçap gibi çocuğa itici gelebilecek malzemeler sürerek süttten kesme yöntemi uygulanmaktadır. İngiltere ve Amerika Kolonilerinde annenin bebeğini birkaç günlüğüne babayla/bakıcıyla evde bırakması ya da büyükanne ya da başka bir akrabaya gönderilmesi uygulanan yöntemler arasındadır (5). Piwoz ve ark. (20) tarafından Afrika'da yapılan çalışmada annelerin memelerine aloe vera yaprağı, kül, acı otlar, biber, kaktüs, sarımsak, çamur, is, tütün, zerdeçal ve bazı yöresel bitkilerin suyunu sürdükleri belirlenmiştir. Radwan (19) tarafından Birleşik Arap Emirlikleri'nde yapılan çalışmada annelerin memeye ruj, aloe vera veya acı maddeler sürerek bebeklerini anne sütünden ayırdıkları bulunmuştur. Khan ve Radha (21) tarafından Bellur'da yapılan çalışmada annelerin bebeklerini anne sütünden ayırırken inek sütü kullandığı belirlenmiştir. Abu Hamad ve Sammour (11) tarafından Gazze'de yapılan çalışmada annelerin bebeğini süttten keserken memeye kötü tatlı bir madde (aloe vera) sürmek, çocuğu annenin yanından uzaklaştırmak, memenin üzerine kırmızı madde (makyaj malzemesi) sürmek, memeye kahve sürmek, yalancı emzik kullanmak ve gece boyunca çocuğun uyuması için antihistaminik ilaç vermek gibi uygulamalar yaptıkları ifade edilmiştir (11). Ülkemizdeki uygulamaları incelediğimizde; bazı annelerin çocuk memeyi unutsun diye büyük annenin yanına gönderdiği ya da memenin tadını ve görüntüsünü değiştirerek tiksindirmeye çocuğu memeden ayırmak için uygulamalar

yaptığı görülmektedir (7,9). Niğde ilinde yapılan bir çalışmada annelerin bebeklerini süttten ayırmak için memesine yün, tavuk tüyü veya saç yaptırdıkları, kara sürdüğü, memenin başını tuzla acı bibere bulaştırdıkları ve çocuğa memenin kaka olduğunu söyledikleri belirlenmiştir (22). Dinç ve ark. (1) tarafından Çanakkale'de yapılan bir çalışmada annelerin bebeklerini anne sütünden ayırırken; çocuklara biberonla ek besin vermek, su ve meyve suyuyla oyalamak, meme ucuna saç koymak, memeye salça sürmek, kara sürmek, memeye biber sürmek, memeyi koli bandı ile bantlamak, memeye ruj sürmek, vazelin sürmek, süpürge sapı koymak, bal/tuz sürmek, kahve telvesi sürmek, memeyi nane ile sarmak ve bebeği ayrı eve göndermek gibi geleneksel yöntemler uyguladıkları tespit edilmiştir (1). Gürarslan Baş ve ark. (12) tarafından Doğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan çalışmada annelerin acı tat versin diye memeye domates salçası, acı biber, aloe vera veya tuz sürdükleri, bebeği memeden uzaklaştırmak için memeye saç, pamuk ve bandaj uyguladıkları, memenin görünümünü değiştirmek için meme üzerine ruj, oje, kil, is sürdükleri ve bebeği oyalamak için de emzik veya biberon kullandıkları belirlenmiştir (12). Dünya'da ve ülkemizde uygulanan geleneksel yöntemlerin araştırma bulgularımızla benzer olduğu, annelerin bebeklerini anne sütünden ayırırken geleneksel yöntemler kullandıkları görülmüştür. Uygulanan geleneksel yöntemlerin hem Dünya'da hem de ülkemizde yöresel farklılıklar nedeniyle değiştiği göze çarpmaktadır. Araştırmamızda kullanılan yöntemlerden özellikle çocuğu anneden ayırıp başka yere gönderme, zevk alarak emdiği memenin tadının değiştirilmesi ve memenin görüntüsünün korkunç hale getirilmesi için yapılan uygulamaların çocukların ruh sağlığında olumsuz etkiler oluşturabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada annelerin yaşı, çocuk sayısı, eğitim durumu, aile yapısı, yaşadığı yer ve gelir düzeyinin geleneksel yöntem kullanmalarını etkilemediği ve annelerin çalışma durumunun ise geleneksel yöntem kullanmalarını etkilediği belirlenmiştir. Çalışan annelerin daha çok geleneksel yöntem kullandığı bulunmuştur. Agboado ve ark. (23) annelerin sosyo-demografik özelliklerinin bebeklerini süttten kesme uygulamalarını etkilemediğini, Abu Hamad ve Sammour (11) yaşanan yerin, süttten kesmede kullanılan geleneksel yöntemleri etkilediğini (11), Ong ve ark. (24) çalışan kadınlar için bebek bakımı ve emzirme sürecinin önemli bir sorun oluşturduğunu ve Daniel (25), annenin ev dışında çalışması ile emzirme süresi arasında ilişki olduğunu ifade etmiştir. Yorgancı Sökücü ve Aslan (26) ise, çalışan annelerin bebeklerini çalışmayan annelere göre daha az sıklıkla emzirdiğini ve çalışan annelerin çoğunun bebeklerini daha çok akşam saatlerinde emzirdiğini belirtmiştir. Araştırmamızda çalışan annelerin gün boyunca işte olmaları, akşam saatlerinde bebeklerin emme isteklerinin artması ve annelerin yeterince bebelere ayıracak zamanlarının olmaması nedeniyle annelerin süttten ayırmada zorlandıkları ve daha çok geleneksel yöntemlere başvurdukları düşünülmektedir.

Çalışmanın Kısıtlılıkları

Araştırma sonuçlarının genellenebilirliği açısından çalışmanın bazı sınırlılıkları mevcuttur. Birincisi; araştırmanın verileri haftada üç gün (Pazartesi, Çarşamba, Cuma) toplandığı için veri kaybı olabileceği dikkate alınmalıdır. İkincisi; çalışmanın 2-5 yaş arası çocuğa sahip olan anneler üzerinde yapılmış olması ve geçmişe yönelik sorgulama yapıldığı için hafıza faktörü nedeniyle uygulanan geleneksel yöntemler unutulmuş olabilir. Üçüncüsü ise; araştırmanın Karadeniz Bölgesi'nde bir il merkezinde yapılmış olması ve kültürel uygulamaların yöreden yöreye değişiklik göstermesi nedeniyle sonuçların bu il/bölge için geçerli olduğu söylenebilir.

Sonuç

Araştırmada iki yaşına kadar çocuğunu emziren annelerin çoğunun bebeğini anne sütünden ayırırken zorlandığı ve annelerin bir kısmının bebeğini anne sütünden ayırırken geleneksel yöntem (bebeğe yalancı meme ve biberonla ek besin verme, memeye çamur, salça, biber, bal/tuz, sabır taşı, sirke, limon, vazelin, ruj, diş macunu ve kara sürme, memeye saç koyma, memeyi nane ile sarma, memeyi siyah bant ile bantlama, bebeği başka yere gönderme) kullandığı belirlenmiştir. Geleneksel yöntem kullanan annelerin çoğunun yöntemi uygularken zorlandığı ve bununla birlikte kullanılan yöntemin işe yaradığını düşündüğü tespit edilmiştir. Geleneksel yöntem kullanan anneler, bebeklerinin kullanılan yöntemle ağlama, korkma ve içine kapanma şeklinde tepkiler verdiğini ifade etmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda; hemşireler tarafından annelere anne sütü ile ilgili verilen eğitim ve danışmanlık hizmetlerinde, eğitimin bir parçası olarak bebekleri süttten kesme konusunun ele alınması, emziren annelerin bebeklerini süttten kesme süreci konusunda farkındalıklarının artırılması ve annelerin özellikle bebeğin ruh sağlığını olumsuz etkileyebilecek yöntemler konusunda bilgilendirilmesi önerilir.

Etik

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma Ordu İli Kamu Hastaneler Birliğinden yazılı izin alınarak uygulanmıştır. Etik Kurul Onayı alınmamıştır.

Hasta Onayı: Annelerden sözel onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Editörler kurulu tarafından değerlendirilmiştir.

Yazarlık Katkıları

Konsept: H.G.U., A.Ş., D.A., E.K., Dizayn: H.G.U., A.Ş., Veri Toplama veya İşleme: A.Ş., D.A., E.K., Analiz veya Yorumlama: H.G.U., Literatür Arama: H.G.U., D.A., E.K., Yazan: H.G.U., E.K.,

Çıkar Çatışması: Yazarlar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar tarafından finansal destek almadıkları bildirilmiştir.

Kaynaklar

1. Dinç A, Dombaz İ, Dinç D. 6-18 ay arası bebeği olan annelerin emzirme ve anne sütüne ilişkin geleneksel uygulamaları. *Balikesir Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2015;4:125-130.
2. World Health Organization. Global data bank on infant and young child feeding, p.3-37, Geneva. 2009.
3. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Ankara, Türkiye. 2013.
4. Unicef. Breastfeeding. https://www.unicef.org/nutrition/index_24824.html. Erişim:10.07.2018.
5. Olcay Kademoğlu, S. Bebek gelişimi: Bebeğimi ne zaman ve nasıl süttten kesmeliyim? <http://www.istanbulparentingclass.com/makaleler/bebegimi-ne-zaman-ve-nasil-suttten-kesmeliyim.html>. Erişim:11.07.2018
6. World Health Organization. Gaza Strip Initial Health Needs Assessment. World Health Organization, Geneva. 2009.
7. Sinem O. Bebek Gelişimi: Bebeğimi ne zaman ve nasıl süttten kesmeliyim? <http://www.istanbulparentingclass.com/makaleler.php?id=29>. Erişim: 16.07.2018.
8. Canadian Paediatric Society. Weaning your child from breastfeeding. *Paediatr Child Health*. 2004;9:254-255.
9. Tanrıkulu PÇ. 6-24 Ay Arası Bebeği Olan Annelerin Emzirmeye İlişkin Bilgi Düzeylerinin, Emzirme Sürelerinin ve Bunları Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2011.
10. Aykut M. Bebek beslenmesi ve anne sütü, içinde: *Halk Sağlığı Genel Bilgiler*, Öztürk Y, Günay O (ed.), Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2011:1319-1348.
11. Abu Hamad BA, Sammour HK. Weaning practices of mothers attending United Nations Relief and Works Agency health centres in the Gaza Governorates. *JAN* 2013;69:773-781.
12. Gürarslan Baş N, Karatay G, Arıkan D. Weaning practices of mothers in eastern Turkey. *J Pediatr (Rio J)*. 2018;94:498-503.
13. Al-Sagarat AY, Al-Kharabsheh A. Traditional practices adopted by Jordanian mothers when caring for their infants in rural areas. *Afr J Tradit Complement Altern Med*. 2017;14:1-9.
14. Bohler E, Ingstad B. The struggle of weaning: factors determining breastfeeding duration in East Bhutan. *Soc Sci Med*. 1996;43:1805-1815.
15. Khan ME. Breastfeeding and weaning practices in India. *Asia Pac Popul J*. 1990;5:71-88.
16. Özyazıcıoğlu N, Öncel S. Kültürlerarası Hemşirelik. İçinde: Seviğ Ü, Tanrıverdi G, editörler. *Çocuk Bakımında Kültürel (Geleneksel) Yaklaşımlar*. 1.Baskı. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi. 2012:207-211.
17. Dandekar RH, Shafee M, Kumar R. Breastfeeding and weaning practices among literate mothers A community based study in rural area of Perambalur taluk, Tamil Nadu. *The Health Agenda*. 2014;2:15-21.
18. American Academy of Pediatrics. *Pediatric Nutrition Handbook*. American Academy of Pediatrics, Elk Grove Village, IL. 2009.
19. Radwan H. Patterns and determinants of breastfeeding and complementary feeding practices of Emirati mothers in the United Arab Emirates. *BMC Public Health*. 2013;13:171.
20. Piwoz EG, Huffman SL, Lusk D, et al. Issues, risks, and challenges of early breast feeding cessation to reduce postnatal transmission of HIV in Africa 2001. Washington, DC: Academy for Educational Development, 2001.
21. Khan A, Radha R. Breast feeding and weaning practices of mothers in a rural area - A cross-sectional study. *Int J Med Sci Public Health*. 2013;2:857-861.
22. Beyhan Aİ. Kemerhisar-Bahçeli'de inançlar, yerel adlar, takma adlar ve sağiltmacılık, Türk halk kültüründen derlemeler. Ankara, Kültür Bakanlığı:1625, Halk Kültürü Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları:209, Süreli Yayınlar Dizisi. 1995;29:41-74.
23. Agboado G, Michel E, Jackson E, et al. Factors associated with breastfeeding cessation in nursing mothers in a peer support programme in Eastern Lancashire. *BMC Pediatrics* 2010;10:2-10.
24. Ong G, Yap M, Li FL, et al. Impact of working status on breastfeeding in Singapore. Evidence from the National Breastfeeding Survey 2001. *Eur J Public Health*. 2005;15:424-430.
25. Daniel W. Weaning, complementary feeding and maternal decision making in a rural east African pastoral population. *J Hum Lact*. 2001;17:233-244.
26. Yorgancı Sökücü F, Aslan E. Kadının çalışma durumunun emzirmeye etkisi. *İ.Ü.F.N. Hem. Derg*. 2012;20:62-68.